

II. REKONSTRUKCJA POLICHROMII I ZŁOCENÍ

Przygotowując projekt rekonstrukcji barokowych kaplic i epitafiów nie sposób pominąć tak istotnego elementu jak pierwotna polichromia. **Polichromia w rzeźbie śląskiej epoki baroku i rokoka miała zasadnicze znaczenie. Była nierozzerwalnym elementem estetycznego wyrazu całości dzieła stworzonego przez dwóch twórców – rzeźbiarza i malarza. Stanowiła nieodłączny i decydujący o charakterze odbioru czynnik składowy formy¹.**

W latach 20 XVIII w dużą popularność na Śląsku zdobyła polichromia naturalistyczna operująca gamą żywych kolorów. Od lat 40 występowała już duża różnorodność stylów i preferencji estetycznych. Jednym z nich było silne dążenie do uszlachetniania materiału z którego wykonano dzieło poprzez wykonanie polichromii mającej imitować szlachetny materiał np. marmur, alabaster lub złocony brąz. Dotyczy to przede wszystkim piaskowców, które poprzez ubogą szaro-ugrową kolorystykę i naturalną porowatość były postrzegane jako materiał nieszlachetny. Dlatego wykonywane z niego dzieła powszechnie pokrywane były polichromią i złoceniami.

W polichromowanych rzeźbach tego okresu odkrywamy pewną prawidłowość. Ornamenty ram, bordiury, girlandy najczęściej złocono. Rzeźby często malowano na biało co miało dać efekt marmuru lub alabastru. Liternictwo inskrypcji złocono. Niewiele zachowało się polichromii na rzeźbach kamiennych z tego okresu. Z uwagi na ekspozycję zewnętrzną, pod wpływem czynników atmosferycznych polichromia szybko ulegała destrukcji. Także XIX w. estetyka, będąca pod wpływem Semperowskiej² koncepcji preferującej autentyczność tworzywa, przyczyniła się do jej celowego usuwania.

Podobnie jak w przypadku innych obiektów z tego okresu polichromia kaplic nagrobnych i epitafiów, zwłaszcza wystawionych na działanie czynników atmosferycznych, zachowana jest szczątkowo. Kolor zachowanych relikwów jest ledwo widoczny. Na skutek światła lub zanieczyszczeń chemicznych, pigmenty mogły zmienić kolor. Z uwagi na nietrwałość technologii polichromii na kamieniu, kaplic i epitafia były wielokrotnie odnawiane co wiąże się z powstaniem licznych nawarstwień. Lepszego stanu zachowania polichromii można spodziewać się na epitafiach umieszczonych wewnątrz kaplic. Z uwagi na brak dostępu do wnętrza kaplic, trudno obecnie stwierdzić jak duży procent polichromii pierwotnej jest zachowany.

W celu rozczytania pierwotnej kolorystyki i technologii konieczne jest wykonanie specjalistycznych badań stratygraficznych oraz fizykochemicznych, dla użytych pigmentów i spoiw.

Z uwagi na nieliczne zachowane przykłady, temat barokowej polichromii na kamiennych rzeźbach jest bardzo słabo rozpoznany. Podjęcie prób rekonstrukcji będzie cennym wkładem w pełne poznanie pierwotnego charakteru i estetycznego wyrazu barokowej rzeźby sepulkralnej na Śląsku.

¹ Konstanty Kalinowski, *Rzeźba barokowa na Śląsku*, PWN, Warszawa 1986

² Semper Gottfried (1803-79) niemiecki architekt i teoretyk architektury.

REWITALIZACJA ZESPOŁU BAROKOWYCH KAPLIC NAGROBNYCH W JELENIEJ GÓRZE WKŁADEM W OCHRONĘ EUPROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Na fotografiach widoczne są relikty polichromii i złocień.

Wnioski

Relikty zachowanej na kaplicach i epitafiach pierwotnej polichromii zostaną zachowane i przebadane pod kątem rozpoznania pigmentów i spoiw oraz poddane konserwacji technicznej.

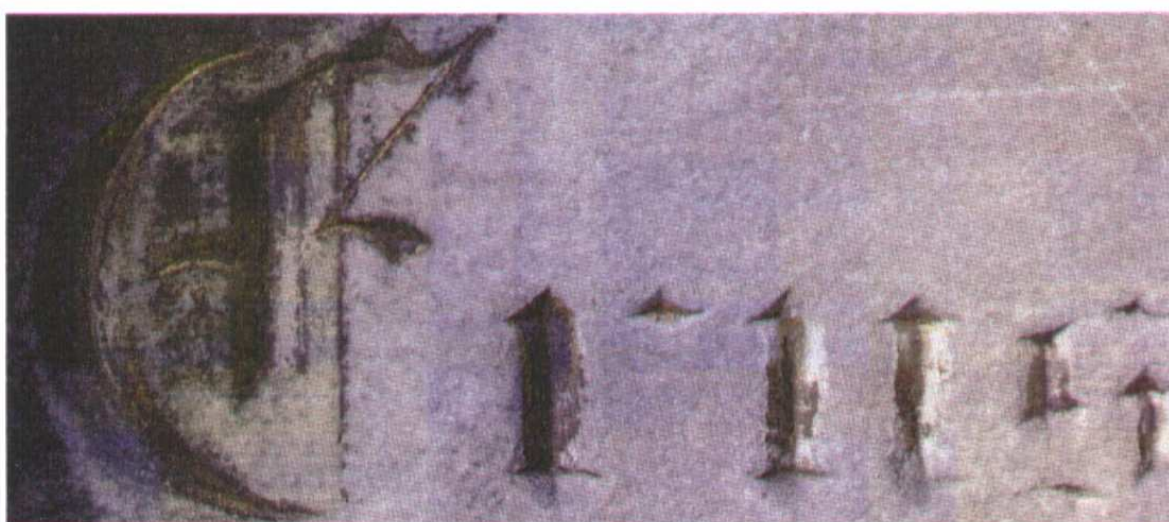
Wykonanie tego zakresu prac będzie miało kluczowe znaczenie dla odczytania kolorystyki, doboru odpowiedniej metody konserwacji oraz będzie wkładem do wiedzy o technologii polichromii barokowej rzeźby śląskiej.

Wstępnie proponujemy wytypowanie do rekonstrukcji kilku epitafiów z zachowanymi relikwami polichromii.

Dotyczy to w szczególności epitafiów we wnętrzu kaplic, na których polichromia może być zachowana w większym zakresie.

Wykonanie badań pozwoli na rozczytanie pierwotnej kolorystyki i wykonanie projektów rekonstrukcji polichromii oraz po ich akceptacji wykonanie rekonstrukcji.

Proponujemy także rekonstrukcję złoconych napisów na wybranych tablicach epitafijnych.

Kraków, 01.10. 2011

Jelenia Góra – kościół św. Krzyża
Epitafium rodziny Kuntze, zachodnia ściana w kaplicy grobowej rodziny Ullman
przy północnym murze byłego cmentarza ewangelickiego

Wyniki badań laboratoryjnych próbek warstw malarskich.

Przedmiotem badań były próbki warstw malarskich pobrane z epitafium w celu ustalenia kolejności nawarstwień, identyfikacji pigmentów oraz określenia rodzaju spoiwa.. Próbki poddano badaniom mikroskopowym i mikrochemicznym.

Próbka nr 1.

Na przekroju poprzecznym widoczne następujące warstwy:

1. warstwa ciemnoszara – biel z czernią
2. biel
3. cienka ciemna warstwa werniksu
4. biel z domieszką błękitu
5. zaprawa

Próbka rozpuszcza się częściowo w 2m HCl, zaprawa rozpuszcza się z wydzielaniem CO₂.
Reakcja z KI wykazała obecność jonów Pb⁺².

Błękit w warstwie nr 4 reaguje z NaOH w sposób charakterystyczny dla błękitu pruskiego.

Reakcja na obecność bieli cynkowej dała wynik negatywny

Reakcja akroleinowa wykazała obecność spoiwa olejnego.

W próbce wykryto także ślady żywicy (werniks)

W najstarszych zachowanych warstwach wykryto biel ołowiową z domieszką błękitu (prawdopodobnie błękit pruski), na zaprawie kredowej. Spoiwo olejne.

Próbka nr 2.

Na przekroju poprzecznym widoczne następujące warstwy:

1. szarość – biel z czernią, z pojedynczymi cząstkami ugru
2. biel
3. zaprawa

Próbka rozpuszcza się częściowo w 2m HCl. Reakcja z KI wykazała obecność jonów Pb^{+2} .
Reakcja na obecność bieli cynkowej dała wynik negatywny

Podsumowanie:

W najstarszej warstwie na zaprawie w obu próbkach wykryto biel ołowiową. Próbka nr 1 zawiera ponadto niewielką domieszkę błękitu – jest to prawdopodobnie błękit pruski – pigment znany od 1704 r. Spoiwo olejne.